

УДК 352:355.45:327(477.74)

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.6>

Солтовський Є. С.

аспірант,

кафедра політології,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: egor.soltovskyi@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0000-8266-2240>

МІСЦЕВА ВЛАДА Й МІЖНАРОДНІ АКТОРИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ МІСТА: ДОСВІД ОДЕСИ

У статті досліджується взаємодія місцевої влади Одеси з міжнародними акторами в умовах широкомасштабної війни, спричиненої збройною агресією Російської Федерації проти України. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі місцевого рівня управління в забезпеченні стійкості міста в умовах надзвичайної безпекової ситуації. Метою роботи є аналіз інституційної поведінки органів місцевого самоврядування в Одесі як ініціаторів, координаторів і повноцінних партнерів міжнародних організацій у реалізації проєктів, спрямованих на захист критичної інфраструктури, гуманітарну підтримку населення, збереження культурної спадщини та розвиток управлінського потенціалу. У тексті визначено п'ять ключових напрямів міжнародної взаємодії: енергетична безпека (участь USAID ESP, UNDP, GIZ у відновленні пошкодженої інфраструктури під час масованих атак 2022–2025 рр.), гуманітарна сфера (діяльність WFP, UNHCR, UNICEF, ICRC, OCHA), підвищення інституційної спроможності муніципалітету, культурна спадщина (включення історичного центру Одеси до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО), а також міжмуніципальна співпраця з містами-партнерами. Теоретично обґрунтовано й емпірично проілюстровано три моделі взаємодії: Top-down (ініціатива від міжнародних структур), Bottom-up (ініціативи з боку місцевої влади) та Peer-to-peer (горизонтальні зв'язки з муніципалітетами інших країн). Обґрунтовано, що саме здатність місцевої влади швидко адаптувати зовнішні ресурси до локального контексту забезпечує ефективність міжнародної підтримки. У статті також порушено проблему парадипломатії та перетворення символічної підтримки в практичну співпрацю. Зроблено висновок, що інституційна автономія, управлінська резильєнтність і стратегічне партнерство є критично важливими чинниками стійкості Одеси в умовах війни.

Ключові слова: політичний процес, місцева влада, парадипломатія, міжнародна допомога, взаємодія місцевої влади та міжнародних партнерів, Одеса, війна, стійкість.

Актуальність. У контексті широкомасштабної агресії з боку Росії місцеві органи влади в Україні опинилися перед необхідністю швидко адаптуватися до потреб воєнного часу. Для Одеси це означало не просто виконувати повсякденні адміністративні функції, а змінити фокус на забезпечення безперервності життєво важливих сервісів (енергетика, водопостачання, медицина, гуманітарна підтримка), координацію надходження та розподілу допомоги, організацію кризового планування тощо. У реалізації цих завдань важливу роль відіграють міжнародні актори, які долучаються до відновлення пошкодженої інфраструктури, захисту цивільного населення та підвищення стійкості міста.

Актуальним є дослідження механізмів взаємодії місцевої влади та міжнародних партнерів у реалізації зазначених ініціатив, адже лише завдяки злагоженому поєднанню внутрішніх і зовнішніх ресурсів місто здатне забезпечити ефективний захист в умовах війни. Додатково постає питання, у яких випадках місцева влада є ініціатором і рівноправним партнером цих проєктів, а у яких лише виконує другорядну координаційну функцію.

Мета статті – визначити ключових міжнародних акторів, залучених до системи захисту міста Одеси в умовах широкомасштабної війни, а також дослідити їх ролі й форми взаємодії з місцевою владою.

Теоретико-методологічна основа дослідження полягає в застосуванні інституційного підходу, що аналізує механізми координації та взаємодії між місцевою владою Одеси й міжнародними акторами, а також у врахуванні різноманітних форматів їхньої співпраці. Під «місцевою владою» в цій статті розуміється сукупність територіальних органів влади міста Одеси, що вміщує як органи місцевого самоврядування, так й Одеську обласну військову адміністрацію. Методологічно роботу базовано на контент-аналізі даних з офіційних порталів Одеської міської ради та профільних міжнародних агенцій, публікацій медіа й вторинних джерел, доповненому порівняльним описом форм і обсягів допомоги різних партнерів.

Енергетичний захист. Після початку масштабних атак на енергетичну систему України, зокрема Одесу, питання безперервного електропостачання об'єктів критичної інфраструктури стало одним із пріоритетних завдань для місцевої влади. Забезпечення стабільності енергопостачання є фундаментально важливим завданням для функціонування служб порятунку, комунальних підприємств, укріплень і медичних закладів. У цьому контексті важливу роль відіграла підтримка міжнародних партнерів, спрямована на підвищення енергетичної стійкості міста.

Одним із ключових інструментів підтримки в цьому напрямі є **Проект енергетичної безпеки Агентства США з міжнародного розвитку (англ. USAID Energy Security Project – ESP)**, спрямований на зміцнення енергетичної інфраструктури України шляхом постачання генераторів, мобільних котелень, аварійних ремонтних машин, обладнання для комунальних підприємств та інших необхідних ресурсів.

Попри обмежений обсяг публічної інформації, що ускладнює точну оцінку загальної допомоги в межах ESP, за наявними даними, упродовж 2022–2023 років для ремонту теплових мереж, пошкоджених внаслідок російської агресії, та підтримки теплоенергетичних компаній Одеського регіону передано три аварійні автомобілі, три екскаватори, генератори, двадцять насосів, сорок метрів сталевих труб, триста запірних клапанів, сімсот тонн промислової солі та п'ять мобільних котелень на твердому паливі, обладнаних власними генераторними установками (EnergySecurityUA, 2024a). У межах підготовки до опалювального сезону 2024–2025 років регіон також отримав тринадцять додаткових генераторів і низку трансформаторів для забезпечення безперебійного водопостачання (EnergySecurityUA, 2024b). Варто зазначити, що це лише частина підтримки, зафіксованої в офіційних джерелах. Реальний обсяг допомоги значно більший, оскільки не завжди можливо виокремити допомогу саме Одеському регіону із загальнонаціональних даних.

Поряд із заходами ESP, вагомий внесок у забезпечення захисту Одеси зробила **Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН, англ. United Nations Development Programme – UNDP)**. Завдяки поєднанню зусиль із національними та місцевими органами влади, приватним сектором і громадянським суспільством, UNDP сприяє відновленню критично важливої соціальної та економічної інфраструктури й зміцненню енергетичної стійкості міста. Так, уже восени 2022 року за фінансової підтримки Європейського інвестиційного банку та в тісній координації з місцевою владою UNDP долучилася до ремонтно-відновлювальних робіт бомбосховища на 500 осіб (UNDP, 2022).

У подальшому в межах програми Green Energy Recovery і за підтримки урядів Норвегії, Швеції та Японії, протягом осені 2024 – весни 2025 року UNDP передала місту чотири газопоршневі когенераційні установки. Ці блоки дають змогу покривати близько 45 % енергетичних потреб Одеси у сферах водопостачання, опалення та водовідведення (UNDP, 2024b), а загалом за замовленням UNDP має бути вироблено дев'ять установок загальною потужністю 30 МВт, як зазначив міський голова Геннадій Труханов у своєму коментарі (Dumska, 2025).

Ще одним міжнародним актором, долученим до системи захисту міста, стало **Німецьке товариство міжнародного співробітництва (нім. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – GIZ)**. З початку широко-масштабної агресії GIZ сприяла роботі комунальних служб Одеси, передавши їм мікроавтобуси, вантажні машини, набори для першої допомоги і різноманітне ІТ-обладнання (GIZ, 2023). У липні 2024 року завдяки активній взаємодії місцевої влади з агенцією GIZ, Одеса увійшла до числа чотирьох українських міст, де реалізується пілотний проект реформування системи централізованого теплопостачання «ReWarm» (2023–2027) (GIZ, 2024). Метою цього проекту є зниження операційних витрат, залучення інвестицій та підвищення спроможності комунальних підприємств у сфері теплопостачання.

Крім того, у межах ініціативи «Зимова допомога» в березні 2025 року німецькі партнери передали сім когенераційних установок потужністю від 150 до 630 кВт. Ці модулі призначені для забезпечення роботи квартальних котелень як альтернативи дизельним генераторам у разі відключення централізованого електропостачання (Odeska Miska Rada, 2025a). Так, партнерство з GIZ охоплює як надання матеріально-технічних ресурсів, так і стратегічне впровадження інноваційних проєктів, спрямованих на підвищення енергетичної стійкості міста.

Попри те, що діяльність цих програм має загальнонаціональний характер, без активної взаємодії та координації з місцевою владою їх успішна реалізація була б неможливою. Саме вона здійснює визначення пріоритетних об'єктів модернізації та резервного енергозабезпечення, сприяє отриманню необхідних дозволів, номінує установи-бенефіціари та координує інтеграцію отриманого обладнання в регіональні енергетичні мережі. Як результат, проєкти реалізовані за підтримки міжнародних партнерів, дали змогу обладнати резервним джерелом живлення низку лікарень, тепломереж, водоканалів, водоочисних станцій, портів підприємств та інших критично важливих об'єктів. Це, своєю чергою, забезпечило безперервність їхньої роботи навіть у періоди масованих обстрілів.

Отже, співпраця місцевої влади Одеси з USAID ESP, GIZ та UNDP забезпечує комплексний підхід до енергетичної стійкості міста. Кожен із цих міжнародних партнерів надав різноманітне устаткування, залежно від поточних потреб. USAID

ESP зосередився переважно на екстреній допомозі та швидкому розгортанні мобільних рішень, GIZ передав середньомасштабні блоки, а UNDP сконцентрував увагу на потужних установках для довготривалого резервного живлення. Такий багаторівневий підхід – від мобільного резерву до централізованих установок – дає змогу диверсифікувати джерела енергопостачання, оперативно відновлювати інфраструктуру та значно підвищувати стійкість Одеси до енергетичних атак. Це партнерство ілюструє, як поєднання міжнародної підтримки з місцевими ресурсами сприяє адаптації міста до кризових викликів.

Гуманітарний захист. Ураховуючи значне зростання кількості постраждалих та внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), одним із ключових напрямів захисту міста стало надання гуманітарної підтримки населенню. За таких обставин діяльність міжнародних гуманітарних організацій стала невід’ємним компонентом системи соціального захисту мешканців, забезпечуючи як негайне реагування, так і комплексні програми з відновлення та підтримки вразливих груп.

Насамперед слід виокремити **Всесвітню продовольчу програму (ВПП, англ. World Food Programme – WFP)**, яка від початку повномасштабного вторгнення в Україну відіграє одну з провідних ролей у забезпеченні продовольчої безпеки та підтримці вразливих категорій населення. Програма реалізує мультиформатні рішення: розподіляє продуктові набори, надає цільові грошові виплати для купівлі продовольства, долучається до забезпечення щоденного шкільного харчування учнів тощо. Згідно з «Annual Country Report – Ukraine 2024», WFP надала допомогу близько 2,9 млн осіб по всій Україні, розподілила 118 000 тонн продовольства та здійснила грошові виплати на загальну суму близько 170 млн дол. США (WFP, 2025).

Поряд із WFP, відповідно до свого мандату, **Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН, англ. United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR)** здійснює програму підтримки ВПО та цивільного населення, постраждалого в умовах воєнного конфлікту. До основних видів допомоги належать: грошові трансфери, спрямовані на покриття базових потреб, комплекти непродовольчих товарів, набори для екстреного ремонту помешкань і житла (UNHCR, 2023). Крім того, UNHCR через партнерські неурядові організації забезпечує надання безоплатних юридичних консультацій та психологічної допомоги.

Для допомоги наймолодшим категоріям населення, **Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ, англ. United Nations Children’s Fund – UNICEF)** впроваджує в Одесі комплекс заходів із захисту та підтримки неповнолітніх. У сфері охорони здоров’я організація розгортає мобільні медичні бригади, сприяє вакцинації та забезпечує заклади первинної ланки необхідними медичними наборами й обладнанням. Водночас UNICEF адаптує школи під безпечне навчання, сприяє відновленню та захисту навчальних об’єктів і реалізує ініціативи з доступу дітей до чистої питної води. Фонд також надає психологічну підтримку у школах і громадах і здійснює мультицільові грошові трансфери сім’ям із дітьми (UNICEF, 2025). Усі ці заходи формують цілісну систему підтримки дітей і їхніх родин в умовах війни.

Додатково варто відзначити **Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ, англ. International Committee of the Red Cross – ICRC)** який починаючи з 2022 року став ще одним важливим гуманітарним партнером в Одесі та по всій Україні. Організація постачає продуктові й гігієнічні набори, комп-

лекти для облаштування укриттів і будівельні матеріали сім'ям, чиї домівки були пошкоджені. ICRC також надає грошову допомогу для покриття витрат на відновлення житла та інших базових потреб. У медичній сфері мобільні бригади забезпечують первинну й невідкладну допомогу, доставляють медикаменти й обладнання до медзакладів, підтримуючи їхню роботу за умов перебоїв з електро- та водопостачанням. Додатково організація реалізує програми психосоціальної підтримки постраждалих і відновлення сімейних зв'язків між розділеними конфліктом особами (ICRC, 2024). Такий комплексний підхід демонструє інтегровану стратегію ICRC для збереження життя, здоров'я та соціальної згуртованості в умовах збройних дій.

Успішне здійснення ініціатив міжнародних гуманітарних організацій значно залежить від централізованого координаційного механізму. Саме **Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН, англ. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – ОСНА)** виконує цю функцію, відповідаючи за стратегічне планування, мобілізацію фінансування й моніторинг усіх ініціатив, а також слугуючи єдиним каналом донорських апеляцій і міжагенційної взаємодії. Під егідою ОСНА створюються й підтримуються відповідні кластери допомоги (Protection, Shelter, WASH, Health, Logistics тощо), кожен із яких очолює провідна агенція. Координація з боку ОСНА охоплює проведення багатосекторних оцінок потреб, узгодження технічних завдань, організацію міжкластерних засідань і публікацію оперативних звітів, що забезпечує цілісність і погодженість гуманітарної реакції (ОСНА, n.d.).

Зазначені приклади ілюструють лише частину масштабної міжнародної присутності в місті – до надання допомоги також долучаються Міжнародна організація з міграції (МОМ, англ. International Organization for Migration – IOM), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ, англ. World Health Organization – WHO), численні неурядові гуманітарні партнери та донорські структури. У межах їх діяльності в Одесі реалізуються програми екстреної допомоги та довгострокового відновлення, які забезпечують продовольчу безпеку, захист ВПО, медичну та психологічну підтримку, відновлення житла й інфраструктури, а також координацію всіх гуманітарних зусиль.

Без активної участі місцевої влади описані програми не могли б досягти своєї повної ефективності. Саме вона є центральним координатором гуманітарної допомоги, формує реєстри ВПО і постраждалих сімей, проводить соціальні оцінки та передає ці дані міжнародним партнерам для точного таргетингу. Місцева влада забезпечує логістичну підтримку, організовуючи муніципальний транспорт, хаби й склади для зберігання гуманітарних вантажів, а також координує роботу пунктів видачі допомоги. Крім цього, вона бере участь у міжкластерних комітетах під егідою ОСНА, вносячи місцеву специфіку й оперативно узгоджуючи технічні завдання для міжнародних партнерів. Офіційні канали інформують мешканців про графіки видачі наборів, пункти вакцинації та виїзні медичні бригади. Така інтегрована система дій місцевої влади та міжнародних партнерів не лише забезпечує скоординований гуманітарний захист і підтримку населення, а й зміцнює стійкість міста в умовах військових дій.

Підвищення спроможності місцевої влади. Однак комплексна безпека міста передбачає не лише матеріальні ресурси, а й ефективні управлінські практики. Поряд зі зміцненням енергетичної інфраструктури та наданням гумані-

тарної допомоги посилення управлінської спроможності місцевої влади набуло критичного значення, оскільки від ефективності її функціонування залежить здатність міста взаємодіяти та координувати зусилля як внутрішніх інституцій, так і міжнародних партнерів.

Саме з цією метою 24 червня 2022 року Одеська область офіційно приєдналася до шестирічної (2021–2027) програми **USAID «Governance and Local Accountability» (HOVERLA)**, покликаної насамперед підсилити інституції місцевого самоврядування, сприяти імплементації законодавчих і адміністративних реформ, підвищити якість надання публічних і соціальних послуг (Decentralization, 2022). Проект поєднує технічну підтримку HOVERLA з ресурсами місцевої влади, демонструючи глибоку форму співпраці. В умовах війни ця програма була змушена адаптуватися до викликів воєнного часу, включивши до своїх пріоритетів заходи з кризового планування, забезпечення безперервності надання послуг, розвиток міжмуніципальної співпраці та постачання засобів екстреної допомоги.

Протягом усього періоду функціонування програми HOVERLA в загальнонаціональному аналізі результатів сприяли підготовці десятків законопроектів, аналітичних довідок і ухваленню численних місцевих нормативно-правових актів. З метою підвищення кваліфікації проведено спеціалізовані курси для тисяч посадових осіб та місцевих лідерів з питань проектного менеджменту, оптимізації бюджетного процесу, стратегій місцевого економічного розвитку й інших тематик. Крім того, HOVERLA забезпечила передачу значної кількості одиниць матеріально-технічних засобів – екскаваторів, генераторів, IT-обладнання, рятувального інвентарю, утеплених наметів для посилення спроможності міст і територіальних громад із надання послуг та розміщення ВПО (Decentralization, 2024a).

У межах співпраці місцевої влади Одеси з командою проекту HOVERLA 16 серпня 2024 представлено аналітичний портал Одещини, що представляє собою інтелектуальну систему поточних даних регіону, створену на основі геопросторових даних. Аналітичні дашборди акумулюють дані адміністративного поділу районів, дорожньої мережі, покриття стільниковим зв'язком, об'єктів соціальної інфраструктури та іншу інформацію. Створений портал стане корисним інструментом для оптимізації логістичних маршрутів, моделювання просторового розвитку громад, візуалізації дефіцитів соціальної інфраструктури, що стає особливо актуальним на фоні великої кількості ВПО, залучення міжнародної допомоги та обґрунтування ухвалення рішень у різних сферах діяльності. Як заявив Сергій Кропива, заступник голови Одеської обласної військової адміністрації з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, «робота кожного менеджера розпочинається зі стратегії, а стратегія неможлива без належної аналітичної роботи. Аналітичний портал Одещини допоможе кожній територіальній громаді стратегічно підходити до вирішення будь-яких завдань...» (Decentralization, 2024b).

Залучення Одеси до ініціативи HOVERLA демонструє, що комплексна безпека міста в умовах війни потребує не лише матеріально-технічних ресурсів, а й високого рівня організаційної та процедурної резильєнтності місцевої влади. У цьому контексті посилення управлінської спроможності, зміцнення адміністративної стійкості, підвищення підзвітності та вдосконалення планування постають важливими компонентами в розбудові системи міського захисту.

ЮНЕСКО. З початком повномасштабної війни місцева влада Одеси була змушена шукати додаткові підходи до захисту міста. Одним із таких напрямів стала **ініціатива внесення Одеси до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО** (англ. **UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization**), **що перебуває під загрозою**. Якщо до 2022 року така ідея ґрунтувалася переважно на економічних мотивах, то в контексті війни вона набула принципово іншого значення. Метою цього рішення мало стати міжнародне визнання виняткової світової цінності історичного центру Одеси, що надавало можливість застосування правових механізмів захисту, передбачених Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 р. (через посилений захист за Другим протоколом), а також створення зони охорони відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р. Згідно з положеннями цих конвенцій, ратифікованих як Україною, так і Росією, держави-учасники зобов'язуються сприяти охороні об'єктів та утримуватися від будь-яких навмисних дій, які можуть прямо або опосередковано пошкодити світову спадщину.

Метою включення Одеси до списку об'єктів ЮНЕСКО було не лише здобуття почесного статусу та міжнародно-правового захисту, а й привернення уваги світової спільноти до її збереження, забезпечення доступу до фінансових фондів і механізмів екстреної допомоги для захисту й відновлення культурної спадщини, а також отримання міжнародної підтримки. Крім того, руйнування таких об'єктів у процесі військової агресії могло б посилити позицію України на дипломатичній арені, сприяючи отриманню допомоги та засвідчуючи невиконання Росією своїх міжнародних зобов'язань.

Згідно з інформацією Миколи Вікнянського, радника міського голови Одеси з гуманітарних питань та керівника номінаційного проекту, ініціативу щодо внесення історичного центру Одеси до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО безпосередньо активізував міський голова Геннадій Труханов. За його сприянням відбулося звернення до директора Центру Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО Лазара Елунду Ассомо, що призвело до створення міжнародної робочої групи. До її складу увійшли одеські історики й архітектори, представники Міністерства культури Італії, члени номінаційного комітету ЮНЕСКО та інші фахівці з підготовки номінаційного досьє (Radio Ukrajina, 2023).

У результаті цих зусиль 11 жовтня 2022 року ЮНЕСКО зареєструвала номінаційну заяву делегації під головуванням посла при ЮНЕСКО Вадима Омельченка та Геннадія Труханова (ЮНЕСКО, 2022). 25 січня 2023 року Комітет Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за прискореною процедурою ухвалив рішення визнати історичний центр Одеси об'єктом Всесвітньої спадщини та включити до списку таких, що перебувають під загрозою (ЮНЕСКО, 2023а).

Початкова зона охорони історичного центру Одеси визначена на підставі історико-архітектурної довідки міста в межах вулиць Торгова, Садова, Преображенська, Святослава Караванського (колишня Жуковського) і Польського узвозу, а також включала портову набережну з морським вокзалом і причалами. Проте 17 квітня 2024 року зона охорони була розширена більш ніж удвічі: до неї додано території в межах бульвару Гетьмана Сагайдачного (колишній Лідерсовський бульвар), вулиць Леонтовича, Пантелеймонівської, Старопортофранківської, Балківської, Пастера та Приморської. Натомість із зони виключено територію

Одеського морського порту та морського вокзалу, акцентувавши на центральній історичній забудові й прилеглих міських бульварах, без включення активної портової інфраструктури (UNESCO, 2024a).

Проте включення Одеси до списку UNESCO не змогло забезпечити повноцінного захисту історичного центру від атак з боку Росії. Уже влітку 2023 року було пошкоджено низку значущих культурних пам'яток, зокрема Спасо-Преображенський собор, Будинок вчених, Одеський археологічний музей та інші. Загалом, станом на 16 квітня 2025 року UNESCO підтвердила пошкодження 57 об'єктів в межах зони охорони (UNESCO, 2025), а сума збитків за даними лютого 2024 року становила понад 260 млн дол. США (UNESCO, 2024b).

У відповідь на загрозу руйнувань культурної спадщини в Одесі в межах екстреної допомоги UNESCO надало технічне обладнання для інвентаризації та оцифрування історичних пам'яток, придбало для закладів культури й доставило місцевій владі критично важливі засоби для захисту об'єктів від наслідків пожеж і вибухів (UNESCO, 2023b). Водночас організація долучилася до кількох проєктів із відновлення будівель, пошкоджених унаслідок збройної агресії, зокрема Будинку вчених та Одеського національного художнього музею (NGO “Museum for change”, 2024). На підставі угоди між Італією та UNESCO від 7 лютого 2024 року в межах програми «UNESCO-Italy Funds-in-Trust» передбачено фінансування в розмірі 530 000 дол. США на першочергові відновлювальні роботи в Спасо-Преображенському соборі; проте станом на травень 2025 року кошти все ще не були спрямовані, і роботи перебувають у підготовчій фазі (UNESCO, 2024c). Крім того, UNESCO ініціювало проведення серії навчальних програм для фахівців культурної сфери з оцінки збитків, збереження колекцій, історичних будівель і пожежної безпеки в екстрених умовах.

Так, внесення історичного центру Одеси до списку Всесвітньої спадщини UNESCO, що перебуває під загрозою, стало не просто символічним жестом, а значущою подією в контексті захисту міста в умовах війни. Це рішення дало змогу привернути погляд міжнародних акторів, залучити технічну та фінансову допомогу з боку UNESCO і її партнерів, а також створити додатковий правовий механізм запобігання навмисному знищенню об'єктів культурної спадщини. Вагому роль у реалізації цього проєкту відіграла місцева влада Одеси, яка не лише ініціювала та супроводжувала процес включення міста до списку, а й забезпечувала координацію діяльності, прийом міжнародних місій та підтримку всіх необхідних процедур. Попри обмежену ефективність міжнародно-правових механізмів у запобіганні руйнуванням під час активної фази бойових дій, залишається надія, що певні юридичні інструменти зможуть бути використані в майбутньому в межах міжнародного судового переслідування дій Російської Федерації. Час покаже, чи набудуть ці механізми реального застосування, чи так і залишаться декларативними.

Дипломатія міст. У період російської агресії **парадипломатичні відносини Одеси з містами-побратимами та партнерами** набули особливої актуальності та стратегічного значення. Станом на березень 2025 року Одеса має встановлені зв'язки з двадцятьма двома містами-побратимами, однак реальну матеріальну допомогу надала лише невелика частина з них. Зокрема, міста Йокогама (Японія), Генуя (Італія), Марсель (Франція), Регенсбург (Німеччина), Констанца (Румунія) та Стамбул (Туреччина) з 2022 року здійснили поставки машин швидкої допомоги, медичного обладнання, аптек, медикаментів, пожежної машини, автобусів,

комунальної техніки, продуктів харчування, засобів гігієни, одягу, генераторів та інших необхідних засобів (Odeska Miska Rada, 2024).

Окремо варто відзначити стійку підтримку міста-побратима Йокогами протягом усього періоду воєнних дій. Окрім наданої гуманітарної допомоги, у межах дипломатичних відносин між містами укладено низку меморандумів, які передбачають технічну підтримку відновлення критичної інфраструктури та медичне співробітництво (Odeska Miska Rada, n.d.-a). Крім того, у співпраці з UNDP у 2024 році Йокогама долучилася до відновлення трьох ключових корпусів дитячого садка № 141. Ці будівлі внесено до зони охорони UNESCO та пошкоджено внаслідок ракетного удару Росії (UNDP, 2024a).

Аналогічна ситуація спостерігається у відносинах із містами-партнерами. За весь період війни лише Клайпеда (Литва) надала допомогу, передавши кілька автобусів й автомобілів швидкої допомоги з медичним обладнанням та медикаментами (Odeska Miska Rada, 2022a). Хоча у 2022 році до міст-партнерів приєдналися Венеція (Італія) (Odeska Miska Rada, n.d.-b), Маямі та Маямі Біч (США) (Odeska Miska Rada, 2022b), а у 2025 році Майнц (ФРН) (Odeska Miska Rada, 2025b), довівши їх загальну кількість до 15, практична співпраця залишилась на рівні декларативних заяв про поглиблення відносин у різних сферах.

Водночас спостерігається певна термінологічна невизначеність у вживанні понять місто-побратим та місто-партнер. Відсутність усталеного правового або міжмуніципального розмежування між цими термінами призводить до того, що їх часто вживають як синоніми, попри відмінності в походженні та функціональному наповненні. У класичному розумінні під містами-побратимами розуміють муніципалітети, пов'язані символічними відносинами дружби та співпраці в різних сферах життя, тоді як міста-партнери об'єднуються переважно для реалізації спільних проєктів у конкретних напрямках. Угоди, укладені Одесою з низкою міст після 2022 року, попри формальне визначення місцевою владою як партнерських, за своїм змістом значною мірою відповідають побратимському формату, оскільки ґрунтуються переважно на актах підтримки та декларативних намірах, а не на реалізації конкретних спільних програм чи технічних проєктів.

Так, незважаючи на широку мережу побратимських і партнерських зв'язків, їх ефективність виявилася доволі обмеженою і не забезпечила адекватного мобілізаційного ресурсу в умовах системних безпекових загроз. Відсутність належної матеріально-технічної підтримки з боку більшості міст-побратимів і партнерів негативно позначається на здатності міста оперативно реагувати на критичні загрози, що зумовлює потребу в удосконаленні механізмів міжмуніципальної взаємодії. Так, подальше нарощування потенціалу парадипломатичних інструментів Одеси потребує активізації дипломатичних і виконавчих зусиль міської влади для трансформації декларативних домовленостей у конкретні проєкти підтримки безпеки та життєздатності міста.

Висновки. Комплексний аналіз участі міжнародних акторів у захисті міста Одеси в умовах повномасштабної війни з боку Російської Федерації свідчить про трансформацію місцевої влади у напрямі гнучкої кризової взаємодії із зовнішніми партнерами. Залучення таких організацій, як USAID, GIZ, агенцій ООН, WFP, ICRC, UNESCO, а також муніципалітетів міст-партнерів і побратимів, дало змогу не лише забезпечити критично важливі поставки матеріальних ресурсів, а й створити інституційні межі для реалізації багаторівневої підтримки міста.

Кожен із залучених партнерів реалізує власну роль у межах координованої системи, ставши інтегрованим компонентом локальної системи безпеки і життєзабезпечення міста. Місцева влада одночасно є отримувачем, партнером і співвиконавцем цих проєктів. Водночас участь міжнародних акторів має не постійний, а динамічний характер: станом на травень 2025 року більшість програм USAID в Україні були тимчасово призупинені, а їх подальша доля залишається невідомою. Це підкреслює вразливість окремих каналів міжнародної підтримки, актуалізує потребу в їх диверсифікації та зміцненні інституційної автономії міста у сферах безпеки й розвитку.

У процесі співпраці з міжнародними партнерами місцева влада Одеси застосовує три комплементарні моделі, які забезпечують комплексний і гнучкий підхід до захисту міста.

Перша – **Top-Down модель**, що передбачає впровадження масштабних гуманітарних, енергетичних та соціальних програм (зокрема, USAID ESP, UNDP, GIZ, HOVERLA). Ця модель базується на укладанні рамкових угод на національному рівні, що дає змогу централізовано залучати ресурси. Подальша децентралізація відбувається через субгранти та імплементаційні контракти, а безпосередня реалізація та координація програм здійснюється на регіональному рівні через координаційні штаби.

Друга – **Bottom-Up модель**, яка стартує з ініціатив місцевої влади, прикладом якої є підготовка і подання заявки на включення історичного центру Одеси до списку Всесвітньої спадщини UNESCO. Ця ініціатива була формалізована на національному рівні і стала підґрунтям для подальшої співпраці з міжнародною організацією. Взаємодія реалізується через спільні заходи за встановленими процедурами, зокрема через координацію польових інспекцій, а також проведення аварійно-відновлювальних робіт за рахунок грантового фінансування.

Третя – **Peer-to-peer модель**, дає змогу місцевій владі Одеси безпосередньо укладати двосторонні меморандуми про співпрацю з муніципалітетами інших країн та міжнародними організаціями. У межах цієї моделі сторони самостійно узгоджують обсяги співфінансування, організацію логістики, порядок звітності, що дає змогу мінімізувати залежність від центральної влади, забезпечуючи оперативність і гнучкість у реалізації спільних проєктів.

Поеднання трьох моделей співпраці створює комплексний підхід до захисту міста, який містить централізоване ресурсне забезпечення, ініціативність місцевої влади та прямі партнерські зв'язки. Це сприяє адаптації міжнародних рішень до локальних потреб, забезпеченню прозорої логістики та чіткому розподілу відповідальності, а також активній ролі міста як рівноправного учасника в системі міжнародної підтримки.

Подальші дослідження доцільно зосередити на оцінці стійкості та ефективності впроваджених моделей співпраці між місцевою владою та міжнародними партнерами.

References [Список використаної літератури]

- Decentralization. (2022, June 24). *Odesa region became a partner of the USAID HOVERLA Project*. Retrieved from <https://decentralization.ua/en/news/15135?page=37> [in Ukrainian]. [Децентралізація. Одеська область стала партнером Проєкту USAID «ГОВЕРЛА». 2022, 24 червня. URL: <https://decentralization.ua/en/news/15135?page=37> (дата звернення: 05.05.2025).]

- Decentralization. (2024a, March 25). *Three years of HOVERLA support for local development*. Retrieved from <https://decentralization.ua/en/news/17835> [in English]. [Decentralization. *Three years of HOVERLA support for local development*. 2024, March 25. URL: <https://decentralization.ua/en/news/17835> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Decentralization. (2024b, August 20). *Analytical portal unveiled in Odesa oblast. A game-changer for effective management*. Retrieved from <https://www.decentralization.ua/en/news/18504> [in English]. [Decentralization. *Analytical portal unveiled in Odesa oblast. A game-changer for effective management*. 2024, August 20. URL: <https://www.decentralization.ua/en/news/18504> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Dumska, I. (2025, March 13). *The first cogeneration unit has been connected and is already supplying one of the city's boiler houses*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=wXAnXe1IN3U&t=48s> [in Ukrainian]. [Думська, І. *Перша когенераційна установка підключена і вже забезпечує роботу однієї з міських котельень*. 2025, 13 березня. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wXAnXe1IN3U&t=48s> (дата звернення: 05.05.2025).]
- EnergySecurityUA. (2024a). *From the beginning of Russia's full-scale activity...* Retrieved from https://www.linkedin.com/posts/energysecurityua_from-the-beginning-of-russias-full-scale-activity-7166074361114681344-fIIV/ [in English]. [EnergySecurityUA. *From the beginning of Russia's full-scale activity...* 2024. URL: https://www.linkedin.com/posts/energysecurityua_from-the-beginning-of-russias-full-scale-activity-7166074361114681344-fIIV/ (дата звернення: 05.05.2025).]
- EnergySecurityUA. (2024b). *USAID ESP is supporting Ukraine's utilities and energy companies in preparing for the...* Retrieved from https://www.linkedin.com/posts/energysecurityua_standwithukraine-activity-7262372036570718209-MCeZ/ [in English]. [EnergySecurityUA. *USAID ESP is supporting Ukraine's utilities and energy companies in preparing for the...* 2024. URL: https://www.linkedin.com/posts/energysecurityua_standwithukraine-activity-7262372036570718209-MCeZ/ (дата звернення: 05.05.2025).]
- GIZ. (2023, April). *Promoting a culture of remembrance and resilience in Odesa*. Retrieved from <https://www.giz.de/en/worldwide/122350.html> [in English]. [GIZ. *Promoting a culture of remembrance and resilience in Odesa*. 2023, April. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/122350.html> (дата звернення: 05.05.2025).]
- GIZ. (2024, November). *The future of urban heating services*. Retrieved from <https://www.giz.de/en/downloads/giz2024-en-factsheet-ReWarm.pdf> [in English]. [GIZ. *The future of urban heating services*. 2024, November. URL: <https://www.giz.de/en/downloads/giz2024-en-factsheet-ReWarm.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).]
- ICRC. (2024, January). *ICRC Ukraine January-December 2023*. Retrieved from https://www.icrc.org/sites/default/files/document_new/file_list/facts_figures_ukraine_icrc_action_2023.pdf [in English]. [ICRC. *ICRC Ukraine January-December 2023*. 2024, January. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/document_new/file_list/facts_figures_ukraine_icrc_action_2023.pdf (дата звернення: 05.05.2025).]
- NGO "Museum for change". (2024). *Overcoming the consequences of the blast wave on the building of the House of Scientists*. Retrieved from <https://www.mfcua.org/en/projects/overcoming-the-consequences-of-the-blast-wave-on-the-building-of-the-house-of-scientists> [in English]. [NGO "Museum for change". *Overcoming the consequences of the blast wave on the building of the House of Scientists*. 2024. URL: <https://www.mfcua.org/en/projects/overcoming-the-consequences-of-the-blast-wave-on-the-building-of-the-house-of-scientists> (дата звернення: 05.05.2025).]
- OCHA. (n.d.). *We coordinate*. Retrieved from <https://www.unocha.org/we-coordinate> [in English]. [OCHA. *We coordinate*. n.d. URL: <https://www.unocha.org/we-coordinate> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Odesa City Council. (2022a, April 14). *Odesa received humanitarian aid from its partner city Klaipeda*. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/news/227398/> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *Одеса прийняла гуманітарну допомогу від міста-партнера Клайпеди*. 2022, 14 квітня. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/227398/> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Odesa City Council. (2022b, December 1). *Odesa has established sister city relationships in the United States*. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/news/230884/> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *У Одесу з'явилися поріднені міста в США*. 2022, 1 грудня. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/230884/> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Odesa City Council. (2024). *Our power is in unity!* Retrieved from <https://omr.gov.ua/Files/2024/NEWS/-od-brochure.pdf> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *Наша сила – в єдності!* 2024. URL: <https://omr.gov.ua/Files/2024/NEWS/-od-brochure.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Odesa City Council. (2025a, March 8). *German partners support Odesa's energy security*. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/news/240879> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *Німецькі партнери підтримують енергобезпеку Одеси*. 2025, 8 березня. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/240879> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Odesa City Council. (2025b, April 10). *The Mayor of Odesa is on an official visit to Germany*. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/news/241278> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *Мер Одеси перебуває з офіційним візитом у Німеччині*. 2025, 10 квітня. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/241278> (дата звернення: 05.05.2025).]

- Odesa City Council. (n.d.-a). *Yokohama (Japan)*. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/international/goroda-pobratimi/iokogama-yaponiya/> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *Йокогама (Японія)*. б. д. URL: <https://omr.gov.ua/ua/international/goroda-pobratimi/iokogama-yaponiya/> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Odesa City Council. (n.d.-b). *Venice (Italy)*. Retrieved from <https://omr.gov.ua/ua/international/goroda-partneri/veneciya-italiya/> [in Ukrainian]. [Одеська міська рада. *Венеція (Італія)*. б. д. URL: <https://omr.gov.ua/ua/international/goroda-partneri/veneciya-italiya/> (дата звернення: 05.05.2025).]
- Radio Ukraine. (2023). *Nika Viknianskyi: “The Moskali want to prove that we...”*. Retrieved from <https://radioukraina.cz/novyny/godyna-z-soneu-kosk-nou/n-ka-v-knjans-kyj-moskal-hocyt-dovesty-sco-my> [in Ukrainian]. [Радіо Україна. *Ніка Вікнянський: «Москалі хочуть довести, що ми...»*. 2023. URL: <https://radioukraina.cz/novyny/godyna-z-soneu-kosk-nou/n-ka-v-knjans-kyj-moskal-hocyt-dovesty-sco-my> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNDP. (2022, October 19). *UNDP and EIB equip a new air-raid shelter in Odesa*. Retrieved from <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-and-eib-equip-new-air-raid-shelter-odesa> [in English]. [UNDP. *UNDP and EIB equip a new air-raid shelter in Odesa*. 2022, October 19. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-and-eib-equip-new-air-raid-shelter-odesa> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNDP. (2024a, July 1). *UNDP and Yokohama partner to restore social infrastructure in Odesa*. Retrieved from <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-and-yokohama-partner-restore-social-infrastructure-odesa> [in English]. [UNDP. *UNDP and Yokohama partner to restore social infrastructure in Odesa*. 2024, July 1. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-and-yokohama-partner-restore-social-infrastructure-odesa> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNDP. (2024b, November 17). *Japan, UNDP to deliver critical energy equipment to Ukraine's cities*. Retrieved from <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/japan-undp-deliver-critical-energy-equipment-ukraines-cities> [in English]. [UNDP. *Japan, UNDP to deliver critical energy equipment to Ukraine's cities*. 2024, November 17. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/japan-undp-deliver-critical-energy-equipment-ukraines-cities> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNHCR. (2023, June 11). *UNHCR and local partners support Odesa communities impacted by war in Ukraine*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/ua/en/news/unhcr-and-local-partners-support-odesa-communities-impacted-war-ukraine> [in English]. [UNHCR. *UNHCR and local partners support Odesa communities impacted by war in Ukraine*. 2023, June 11. URL: <https://www.unhcr.org/ua/en/news/unhcr-and-local-partners-support-odesa-communities-impacted-war-ukraine> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNICEF. (2025, February). *Ukraine humanitarian situation report №49*. Retrieved from https://www.unicef.org/ukraine/media/52401/file/UNICEF%20Ukraine%20Humanitarian%20Situation%20Report_49_FINAL.pdf [in English]. [UNICEF. *Ukraine humanitarian situation report №49*. 2025, February. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/52401/file/UNICEF%20Ukraine%20Humanitarian%20Situation%20Report_49_FINAL.pdf (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNESCO. (2022, October 11). *At UNESCO, President Zelensky officially announces Odesa's candidacy to receive World Heritage status*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/news/2481> [in English]. [UNESCO. *At UNESCO, President Zelensky officially announces Odesa's candidacy to receive World Heritage status*. 2022, October 11. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/2481> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNESCO. (2023a, January 25). *Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/news/2518> [in English]. [UNESCO. *Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction*. 2023, January 25. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/2518> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNESCO. (2023b, April 20). *In Odesa, UNESCO supports cultural institutions to protect cultural heritage*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/odesa-unesco-supports-cultural-institutions-protect-cultural-heritage> [in English]. [UNESCO. *In Odesa, UNESCO supports cultural institutions to protect cultural heritage*. 2023, April 20. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/odesa-unesco-supports-cultural-institutions-protect-cultural-heritage> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNESCO. (2024a). *The Historic Centre of Odesa - map of the inscribed property*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/1703/maps/> [in English]. [UNESCO. *The Historic Centre of Odesa - map of the inscribed property*. 2024. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1703/maps/> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNESCO. (2024b, March 12). *Ukraine: UNESCO estimates damage to culture and tourism after 2 years of war – \$3.5 billion*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-estimates-damage-culture-and-tourism-after-2-years-war-35-billion> [in English]. [UNESCO. *Ukraine: UNESCO estimates damage to culture and tourism after 2 years of war – \$3.5 billion*. 2024, March 12. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-estimates-damage-culture-and-tourism-after-2-years-war-35-billion> (дата звернення: 05.05.2025).]
- UNESCO. (2024c, July 15). *State of conservation of World Heritage properties (Item 7 of the Provisional Agenda, 46th session, New Delhi, India)*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/document/206887> [in English].

[UNESCO. *State of conservation of World Heritage properties (Item 7 of the Provisional Agenda, 46th session, New Delhi, India)*. 2024, July 15. URL: <https://whc.unesco.org/document/206887> (дата звернення: 05.05.2025).]

UNESCO. (2025, April 16). *Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO*. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco> [in English]. [UNESCO. *Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO*. 2025, April 16. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco> (дата звернення 05.05.2025).]

WFP. (2025). *Ukraine annual country report 2024*. Retrieved from <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000165369/download/> [in English]. [WFP. *Ukraine annual country report 2024*. 2025. URL: <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000165369/download/> (дата звернення 05.05.2025).]

Стаття надійшла до редакції 23.07.2025

Дата рекомендації до друку 26.08.2025

Стаття опублікована 10.11.2025

Soltovskiy Ye. S.

Department of Political Science

Odesa I.I. Mechnikov National University

Frantsuzkyi blvd, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine

LOCAL AUTHORITIES AND INTERNATIONAL ACTORS IN THE URBAN PROTECTION SYSTEM: THE CASE OF ODESA

Summary

The article explores the interaction between the local authorities of Odesa and international actors amid the full-scale war triggered by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The relevance of the study stems from the increasing role of local governance in ensuring urban resilience under extreme security threats. The purpose of the article is to analyze the institutional behavior of Odesa's local self-government bodies as initiators, coordinators, and equal partners of international organizations in implementing projects aimed at protecting critical infrastructure, providing humanitarian assistance, preserving cultural heritage, and enhancing administrative capacity. The text identifies five key areas of international cooperation: energy security (participation of USAID ESP, UNDP, and GIZ in restoring damaged infrastructure during the massive attacks of 2022–2025), humanitarian aid (activities of WFP, UNHCR, UNICEF, ICRC, and OCHA), institutional capacity-building of the municipality, cultural heritage (inclusion of Odesa's historic center in the UNESCO World Heritage List), and inter-municipal cooperation with partner cities. The study theoretically substantiates and empirically illustrates three models of interaction: top-down (initiatives by international organizations), bottom-up (initiatives from the local authorities), and peer-to-peer (horizontal ties with foreign municipalities). The article argues that the ability of local authorities to swiftly adapt external resources to the local context is a key factor in the effectiveness of international support. It also addresses the issue of paradiplomacy and the need to transform symbolic solidarity into practical cooperation. The study concludes that institutional autonomy, managerial resilience, and strategic partnership are critical factors for Odesa's stability and resistance under wartime conditions.

Key words: political process, local authorities, paradiplomacy, international assistance, interaction of local and international actors, Odesa, war, resilience.